

Szavaktól a csöndig

Beszélgetés Benoît Standaert bencés szerzetessel

„Történetesen úgy gondolom, hogy az embereket nem lehet tanulmányozni, legföljebb megismerkedhetsz velük, ami egészen más jelent.”

Az idézett mondatot C. S. Lewis olyasvalakinek írta, akit kizárólag levelei alapján ismert, s bár magam életem egyik legnagyobb ajándékának tartom, hogy személyesen megismerkedhettem Benoît Standaert atyával, az itt következő beszélgetés szövege — legalábbis részben — mégis levelezésünk alapján született. Ez a kissé szokatlan körülmény némi magyarázatot kíván.

Benoît atyával 2002 nyarán ismerkedtünk meg Belgiumban. Mégsem akkor találkoztunk először. A kilencvenes évek elején egy rendi testvérem meghívására és kíséretében Benoît atya már járt Magyarországon — többek között Pannonhalmán is. Ekkori élményeire utalunk a beszélgetésben. 2003 márciusában pedig Benoît atya lelkigyakorlatot tartott Budapesten, a Szent Benedek Tanulmányi Házban. Ekkor vetette föl egy interjú kérdését Rochlitz Kyra, a Vigilia munkatársa, azonban a látogatás rövidsége és a feszes program miatt erre akkor nem került sor. Mivel április hónapban hosszabb időre visszatértem Belgiumba, abban egyeztünk meg, hogy az interjút ott készítem el.

2003 Húsvétja után egészen szeptemberig havonta találkoztunk Benoît atyával. Jóllehet beszélgetéseink nem az interjú körül forogtak, az mégis belőlük nőtt ki, mégpedig a következő módon. Írásban juttattam el hozzá kérdéseimet — melyek közül természetesen többet ismeretségünk inspirált —, ő pedig magnószalagra rögzítette válaszait. A kérdések és a válaszok nyelve egyaránt angol volt. A teljes szöveget aztán — már itthon, Magyarországon — magam állítottam össze, s ez lényegében a kérdéseimet valamint az ő válaszait tartalmazta. A végleges angol szöveget Benoît atya személyesen javította, s a fordítás egyes nehézségeivel kapcsolatban is segítségemre volt.

Végezetül hadd idézzem közös munkákkal kapcsolatos levelének végét:

¹Kol 4,6: „Beszédetek legyen mindenkor kedves, sóval fűszerezett, hogy mindenkinek helyesen tudjatok felelni.”

Csak azt akarom mondani, hogy ez a filozófiai-nyelvészeti 'akribeiá'-val fűszerezett kis levelezés fölöttébb kellemes volt számomra (Szent Pál Kolosszei levelének 4. fejezetében említett só teszi ezt¹). Ez még akkor is

*így van, ha il traduttore mindig is valamiképpen traditore marad!
Aludjék hát békében a munka végeztével!*

Szívélyes barátsággal:

Benoît

Fogadja hát a Tisztelt Olvasó az itt következő szöveget olyan szeretettel, amilyennel készült. A fordító pedig hadd aludjék most már tényleg békében!

* * *

Benoît atya, Ön már jó harminc évet élt le bencés szerzetesként a bruges-i Szent András apátságban. Ha most visszatekint, mik voltak életének legfontosabb eseményei? Különösen az érdekel, miért választotta a monasztikus hivatást. S miért éppen ebben az apátságban? Későbbi események, valamint másokkal való találkozások hogyan befolyásolták ezt a döntést?

Igen, 1964. szeptember 12-én érkeztem ide, hogy szerzetes legyek. Majdnem tizenkilenc éves voltam. 2004-ben lesz negyven éve... Valójában azonban már 1957. szeptember 1-én idejöttem a monostorba. Ezen a napon volt nagybátyám, Paul atya papszentelése. Aznap este kezdtem el a középiskolai éveimet itt, az Apátságban. Így hát, bizonyos értelemben, 1957 óta az Apátságban vagyok.

Hogy életemben melyek azok az igen fontos események, amelyek befolyásolták döntésemet?

Nem is tudom... Gyermekkorom óta élt bennem egy bizonyos vágy arra, hogy teljesen Istennek, Krisztusnak éljek, és ezt a teljes odaadást a papság képében gondoltam el. Ebben a bencés házban tanultam, s mivel rokonszenvesnek találtam mindazokat a szerzeteseket, akik a középiskolában tanítottak, gimnáziumi éveim végén egyszerűen beléptem a noviciátusba. Természetesen ezek között a szerzetesek között jó barátokra és lelki mesterekre találtam, s velük egy közösségben akartam lenni, mivel úgy éreztem: egészségesen gondolkodó és megértő emberek. Abban az időben a monostor közössége nagy volt: több mint 129 szerzetesnek volt cellája a házban, és több mint 100 még Kongóban dolgozott.

Betegségem bizonyosan olyan esemény, amely befolyással volt egész életemre. Mikor úgy tizenhat-tizenhét éves voltam, megbémultam (a vírusos fertőzés, amit akkor — 1962-ben — kaptam, ma Guillan-Barré névre hallgat) és körülbelül egy esztendőbe tellett, amíg újra képes voltam mindkét lábamat egy kicsit erőteljesebben ugyanolyan módon mozgatni. Ez alatt az időszak alatt egy mély meglátásra jutottam el, amely mindent érintett. Különösen is erőteljesen éreztem, hogy mit jelent Krisztus, a szenvedő Krisztus számomra és mindenki számára, az egész univerzum számára.

Nem mondhatnám, hogy nehéz döntést hoztam, amikor csatlakoztam a monostorhoz. Azt azonban elmondhatom, hogy később, amikor két évet a jezsuitáknál töltöttem Antwerpenben, s filozófiát és klasszika-filológiát tanultam a közösségükben, döntést hoztam, mégpedig egy negatív döntést azáltal, hogy nem csatlakoztam hozzájuk... Ugyanez történt, amikor Jeruzsálemben a domonkosoknál laktam az „École Biblique”-ben, illetve Nijme-

genben az Albertinumban. Nagyon sokat kaptam tőlük — mind a jezsuitáktól, mind a domonkosoktól —, mégsem voltam boldogtalan azért, mert különböztem tőlük, hogy bencés voltam, s egyáltalán nem vonzottak belépésre ezek a rendek. Newman mondotta valahol, hogy a szerzeteséletben a bencések a gyermekek, a domonkosok és a ferencesek a serdülők, s a jezsuiták a fölntettek. Nos, ez a gyermeklét mindig is jobban tetszett nekem, mint bármelyik kategória a másik kettő közül.

Mit jelent a bencés élet az Ön számára? Véleménye szerint ez az életforma üzen-e még valamit a világnak? Vajon időszerű-e ma egy olyan életmód, amely szinte egyidős a kereszténységgel? S ha igen, miben áll időszerűsége?

Nos, a Regulát tanulmányozva mindig is vonzott ennek a dokumentumnak a kiegyensúlyozottsága. Hasonló vonzást gyakoroltak rám a Regula korábbi hagyományokra visszanyúló monasztikus gyökerei. Ezek a gyökerek egyértelműen Cassianushoz, Ágostonhoz, illetve Nagy Szent Vazulhoz vezetnek. Természetesen a Regula önmagában is megáll és olvasható egy olyan életmód dokumentumaként, amelyet az ember átvesz. Azonban ebből a dokumentumból egy egész életfilozófia hallható ki. Ez az életbölcesség a sivatagi atyáktól, Vazul, Cassianus összegzéseiből és sok egyéb hagyományból jön, amiket Benedek sikeresen ötvözött Regulájában.

Vajon üzen-e még valamit a világnak? Mivel egy bölcsességen alapuló életmódról van szó, amely eredeti módon bánik a térrel és idővel, amelynek saját ritmusa van, amely tudatosan kapcsolja össze a benső és a külső dimenziót, valamint az erőset és a gyöngét ugyanabban a közösségben, amely harmonikusan kezeli a sokféleséget és az egységet, amely képes figyelni saját gyöngeségeire egy igazi közösség, egy igazi barátság fölépítése érdekében — nos, mindezek az elemek, úgy gondolom, ma is vonzóak az emberek és a világ számára...

Úgy gondolom, a bencés életforma még egyfajta minőségi társadalmat is jelenthet ott, ahol a környezet nem tudja biztosítani ezt a minőséget. Különösen is olyan országokra gondolok, mint például Kongó vagy a harmadik világ egyéb helyei. Az ilyesfajta viszonyok között egy monostor világozó kontraszt-társadalommá válhat, ahol a társadalom fölfedezheti, hogyan építheti újjá saját alapvető mintáit. Életritmusa, ökológiai érdeklődése, vendégszeretete, minden és mindenki iránti nyitottsága miatt, ami az idegent és bevándorlót is magában foglalja, a monostor még a nyugati világban is — tehát nálunk, azokban az országokban, ahol élünk — olyan kontraszt-társadalommá válhat, ahol az emberek újra fölfedezhetik az élet igazi értékét.

Hogyan kapcsolható össze a bencés élet a lelkipásztori és a szellemi munkával?

Nagyon valószínű, hogy ilyesfajta kérdésekre csak személyre szabott válasz adható. A történelem, a múlt meghatározó szerepet játszik ezekben a kérdésekben. Egy közösség — amennyiben egy kis közösségről van szó — esetleg a lelkipásztori vagy a szellemi munka egyetlen fő területén dolgozhat: legyen szó akár iskoláról, akár plébániáról, akár lelkiségi központról. Általánosságban

szólva azonban, amint a közösség nagyobb, tagjainak érdeklődése különböző lesz, és mindenkinek magának kell megtalálnia egy bizonyos egyensúlyt. Ugyanakkor minden közösségnek meg kell próbálnia egyensúlyt teremteni a külső és a belső, a jelenlét és a távollét dimenziói között. Mindazonáltal, e feladat mindenképpen feszültségforrást jelent. Ezekben a kérdésekben az alkotószellem lehet döntő ismérv: amennyiben látható, hogy az alkotószellem működik, akkor tudhatjuk, hogy a dimenziók viszonya egészséges.

Lényegesnek látom, hogy képesek legyünk megosztani belül azt, amit kívül éltünk át, s hogy legyenek kicsi, kötetlen társaságok a nagyobb közösségen belül, ahol ezeket a dolgokat megoszthatjuk egymással. A magánnyal bizonyos értelemben mindig számolnunk kell, azonban ez a feszültség lényegileg hozzátartozik a Regulához és a szerzetesi hivatáshoz. Mind a 'κοινός', mind a 'μονός' dimenzió létezik és... egyiknek sem szabad soha teljesen elnyelnie a másikat. Dialektikus kapcsolatban kell lenniük egymással. Azonban minden szerzetesnek saját magának kell fölépíteni az egyensúlyt az életében, és ezt valószínűleg többször is újra meg kell tennie életében: mintegy újra föl kell mérnie a kapcsolatot a magány és a közösség pólusai között.

Benoît atya, Ön tudós és gondolkodó. Meséljen arról, hogy mely tanárok és könyvek voltak leginkább hatással Önre! Mely filozófusok és teológusok voltak a legfontosabbak az Ön számára?

Igen, sokaktól nagyon sokat kaptam — kétségtelenül tudósoktól és tanáraitól. Így például mikor Antwerpenben (UFSIA) [a jezsuiták antwerpeni egyeteme] tanultam, pusztán a görög nyelv elsajátításában sokat adott Emile de Strycker, a kiváló flamand jezsuita. Soha nem találkoztam olyasvalakivel, aki ilyen jól tudott volna görögül, mint ő, és képes arra, hogy ily nagy gondossággal ismertessen meg a görög nyelvben rejlő összes lehetőséggel. Nagyon jó filozófus is volt egyben. Ugyanott, ugyanazon jezsuita közösségben találkoztam Libert Van Der Kerken atyával, aki fenomenológus volt, s ugyanakkor ragyogó hegelianus gondolkodó. Az a mód, ahogyan ő tudott bármely jelenséget elemezni — kitűnő nyelvi megfogalmazásban —, számomra fölülmúlhatatlan példakép marad: minden pillanatban kreatív volt, egyszer sem ismételte meg ugyanazt a példát. Megdöbbenő, de elmondhatom, hogy abban a két évben, amikor mind a közösségben, mind a tanteremben hallgattam őt, sohasem ismételt meg egy példát sem, pedig rengeteg példát mondott!

Később Jeruzsálemben találkoztam Bentley Layton professzorral, aki sokat segített abban, hogy megtanuljak írni, hogy megtanuljam, hogyan is kell egy gondolatmenetet írásban megfogalmazni. Ez is egy nagyszerű kapcsolat volt.

Abból az időből, amikor Rómában tanultam, főleg Aelred Cody atyára emlékszem vissza mint olyasvalakire, aki igen alaposan olvasott mindenféle szöveget. De mások is voltak, mégpedig sokan. Unalmas dolog volna mindazokat lajstromba szedni és fölsorolni, akik segítettek nekem Ágoston vagy más szerzők

alapos tanulmányozásában. Még mostanában is találkozom néhanapján Schillebeeckx atyával Nijmegenben. Mindig meglep frissességével és a legújabb gondolatok iránti nyitottságával, óriási érdeklődésével, amely minden tudományra vagy kutatási területre kiterjed, és a rá jellemző barátság különös sebezhetőségével.

Néhány francia filozófus valóban nagy hatással volt a gondolkodásomra, mint például Lévinas vagy Lavelle. Nabert és Ricoeur úgyszintén. S még továbbra is forgatom Platont, akinek olvasása mindig nagy örömet szerez nekem.

Mikor megkezdtem a noviciátust itt [a Szent András apátságban], elbűvöltek a monasztikus szerzők, s valamiképpen ők is olyan filozófusok, akiket továbbra is ismételten újraolvasok, mint például többek között Johannes Cassianust, Gázai Dorotheát, Johannes Climacust. Az elmúlt években egyre jobban vonzódtak a szír atyák — ma sem tudom igazán miért —, mint például Ninivei Izsák, Dalyathai János, Apameai János, vagy a nemrég fölfedezett Martyrius Sardona s a tökéletességről írt traktátusa.

Benoît atya, Ön lelkes olvasója a misztikus szövegeknek is. Szívesen forgat még a kereszténységen kívüli hagyományokból jövő könyveket is, például zen-irodalmat. Vajon mit talál bennük?

Igen, ez igaz. Nem tudom az okát, de érdeklődésem spontán módon mindig is túlterjedt a keresztény vagy teológiai olvasmányokon. Mindent összevetve be kell vallanom, hogy elég kevés keresztény eredetű „magas” teológiai művet olvastam. Inkább a bölcsességi irodalmat kedvelem, bárhonnan származzék is. Szeretem a Bhagavad Gítát, s megpróbálom minden évben legalább egyszer elolvasni. Van több kisebb-nagyobb könyvem a taoista és a zen-filozófia és bölcsesség témaköréből. Ezek a könyvek ébren tartanak: valamiképpen szívesen olvasok olyasmit, amit nem értek meg rögtön, vagy ami egy más háttérből származik, úgyhogy egy bizonyos inkulturációs időre van szükség ahhoz, hogy az ember megértse a lényegét. Az embernek föl kell adnia saját alapvető kategóriáit, és egy kívülálló idegenné kell válnia, hogy fölülmúlja első megértési képességét, és hagyja magát meglepni: az életről és a halálról, a szeretetről és a gyűlöletről egészen másképpen is lehet gondolkodni...

Nem tudom, hogy pontosan mit is kapok ezektől a könyvektől. Csak azt látom, hogy szívesen olvasom őket: ébren tartanak. Ez a fajta olvasás mintegy szélesebb, fölnagyított képet nyújt az életről.

Az előbbi kérdés már érintkezik a mindennapi lelkiélettel. Ön szerint mi a legfontosabb egy szerzetes vagy egy világi személy számára, aki a Lélek szerinti életet él, illetve akar élni?

A legfontosabb, hogy állandóan éberek legyünk, nyitott, áttetsző tudattal. Azt a szerzetest illetve azt a világi személyt, aki a Lélek szerinti életet akar élni, minden egyes gyakorlatnak abban kell segítenie, hogy megmaradjon a nyitott, éber tudatosságnak ebben az állapotában. Ezt a sok különböző gyakorlatot három címszó alá sorolhatjuk. Mindenekelőtt a *lectio divinát* kell gyakorolnunk minden nap. Ez a gyakorlat megnyitja szellemünket Isten fénye, Isten jelenléte és Isten akarata iránt. A gyakorlott emlékezet pedig lehetővé teszi, hogy az egész nap folyamán vissza tudjunk térni ahhoz a fényhez, amit kora reggel kaptunk, s amit kora reggel értettünk

meg. A második lényeges dolog az imádság: gyakorolni egy imaformát, kezdetben talán a napi imák egy kötött formáját, de azután imaéletünkben lassan föl kell nőnünk egyfajta állandó éberséghez. Görögül a „figyelem” és az „imádság” szavai — ‘προδοχη’ és ‘προευχη’ — hasonlóan hangzanak. Össze lehet őket keverni, ahogyan az nemegyszer meg is történik némely régi kéziratban. Ha figyelünk, akkor belső életünk éber és magabiztos, és a Lélek működése számára áttetszővé lesz. Végül pedig az a dimenzió következik, amit Benedek „szolgálat”-nak hív — abban az értelemben, hogy „a testvérek szolgáljanak egymásnak”.² Úgy gondolom, erre a dimenzióra minden életformában bizonyos időt kell szánnunk — időt szánni a barátaink, a szegények, a segítségre szorulóknak, a vendégek, az idegenek, a gyermekek, az idősek, a fiatalok számára.

²Szent Benedek Regula 35,1 (vö. 35,6).

³Részletesebben lásd Benoît Standaert: *A világ három oszlopa. Útikönyv a XXI. század zarándokának.* (Ford.: Mártonffy Marcell.) Bencés Kiadó és Terjesztő Kft., Pannonhalma, 2000.

Biztosan észre fogod venni, hogy itt a „világ három oszlopá”-ról van szó. Igaz, Simeon híres mondásában szerepelnek, s itt egy bencés és tágabb, keresztény összefüggésben láthatjuk őket: a tanulás oszlopát, a *lectio divinát*, az imádság oszlopát és a szeretet cselekedeteiben tanúsított szolgálat oszlopát.³

A legtöbb, amit tehetünk, hogy emlékezünk ezekre az oszlopokra és változtatjuk őket. Ha nem is pontosan ugyanabban a sorrendben, de legalább folyamatosan mozgásban vagyunk az egyiktől a másik felé. Ekkor az élet növekszik és tartása lesz — erre a bölcsességre tanít bennünket ez a régi rabbinikus mondás.

Milyen a kapcsolata az új lelkiségi mozgalmakkal, például a karizmatikusokkal, Taizével, a San’ Egidióval stb.? Véleménye szerint miben rejlik különleges erejük?

Az új lelkiségi mozgalmak valóban itt vannak, és mindenütt találkozunk velük: a San’ Egidióval itt Antwerpenben vagy Rómában, Taizé imacsoportokkal, egyéb karizmatikus és neokatekumen közösségekkel — Rómában; sőt még Indiában is találkoztam velük. És oly sok más példa is akad, mint a „Légionnaire du Christ”, a „Communione e Liberazione”... Ott van aztán a Nyolc Boldogság Közössége, a Jeruzsálem Közösség — amely Párizsban indult el, de már jelen van Brüsszelben is — és az Emmánuel közösség. Az ember látja őket és hall róluk. Már tudomásul kell venni jelenlétüket. 25 éve hozzátartoznak az egyház életének képéhez.

Legtöbb esetben a velük való kapcsolatom jónak mondható. Mély benyomást tesz rám az, hogy képesek lelkesíteni a fiatalokat, és arra ösztönözni őket, hogy gyakran egy igen hagyományos életformát éljenek, mégis egészséges lelkiülettel... Bölcs dolog lehet nem felednünk a mozgalmaknak ezt az összetevőjét. Ez segíthet bennünket abban, hogy a monostor és a világ közötti határok kevésbé kemények legyenek, és ne annyira az ellentétken alapuljanak. Hogy az ifjúságnak is lehet érzéke azokhoz az értékekhez, amiket mi élünk. Jan Kerkhofs egyház-szociológus mondta egyszer szerzetesközösségek előtt a következőt: „Jól tesszitek, ha nem hanyagoljátok el csoportotok úgynevezett »harmadik rendjét«, és egy mozgalom irányában fejlődtek tovább.”

A mozgalmak egyik jellegzetessége az instabilitás: állandóan mozgásban vannak, és a fiatalok szeretik ezt. A mi életünk (a stabilitás fogadalmával) ebből a szempontból eléggé nehéz lehet, hiszen általában mint közösségek századok óta egy helyben maradunk, és nem mozgunk olyan sokat. A mozgalmak abban is különböznek tőlünk, hogy a belépés és a taggá válás rendje nem annyira szigorúan megszervezett, mint nálunk a noviciátus és a fogadalmak. Ők másként közelítik meg a közös javak megosztását és a közösségben való részesedést. Ezeken a dolgokon el kell gondolkodnunk. Aztán meg amikor az egész társadalom a városban nevelkedik, ezek a mozgalmak képesek arra, hogy testvéreket és nővéreket, sőt házas embereket is egyesítsenek egyetlen mozgalomban. Ezen szintén el kellene gondolkodnunk, gondosan odafigyelve rájuk, s ki tudja, akár még tanulva is tőlük.

Véleménye szerint nyugati kultúránk a 21. század elején különösen is különbös a vallással szemben, vagy éppen séggel vallásellenes? Miután ilyen hosszú ideig éltünk egy szekuláris kultúrában, milyen reményünk lehet nekünk, keresztényeknek? Mik az esélyei a valóság vallásos szemléletének illetve a vallásos életnek manapság? És vajon milyen veszélyek leselkednek rá?

⁴Magyarul lásd John Main O.S.B.: *A szemlélődés útja*. (Ford.: Pál Cecilia, Richter Kálmán, Scharek Edit.) (Marana Tha Sorozat 98.), Marana Tha 2000 Alapítvány, 2003, valamint *Jöjj el, Uram — az Úr eljött! John Main 52 meditációs beszéde*. (Ford.: Szász Irma.) (Magnificat könyvek), Filosz, Budapest, 2003.

Természetesen a világi kultúra, illetve a szekularizált társadalom tényleg létezik, ugyanakkor új, mi több, régi vallásos igények bukkannak föl újra itt is, ott is, s nekünk mindezzel szembesülnünk kell. Ahogyan én látom, a legjellemzőbb az, hogy az embereket érdekli a lelkiélet, és ebből a szempontból jó kérdéseket tesznek föl. Ahogy valaki nálunk, Belgiumban fogalmazta meg, a lényeg a következő: „Egyszerű, hétköznapi emberek jó kérdéseket tesznek föl, azonban ezekre a kérdésekre az egyház válaszai nem megfelelőek, sőt, egyre kevésbé megfelelőek!” Úgyhogy egyfajta új kulturális megtérésre van szükségünk, és meg kell értenünk, mit is jelent ez az óriási éhség a lelkiélet, lelkiség, benső élet, értelmes létezés iránt — a „bennem lévő Másikkal, aki több, mint én magam vagyok”.

Úgy tűnik, az embereknek arra van szükségük, hogy az érzelékek mélyebb szintjeinek tudatára ébredjenek. Ösztönösen és erősen érzik, hogy ebbe az irányba kell kifejleszteniük egy életformát. S így a tágabb értelemben vett monasztikus hagyományunk — bencés és nem bencés — segítségünkre lehet abban, hogy csatlakozzunk hozzájuk, s egyre közelebb vigyük őket szívünk legbensőbb mélyéhez. Különösen a csönd kultúrájára gondolok, és a keleti hagyományra, mint például a zen meditáció, vagy Keletnek és Nyugatnak arra a sajátos összekapcsolására, amelyet John Main (1926–1982) írásaiban találunk.⁴ Ezek nem kevés kortársunk számára jelenhetnek segítséget.

Az elmúlt hónapokban egy bencés atya, John Main műveit alaposabban áttanulmányoztam, s arra a következtetésre jutottam, hogy benne a Nyugat igazi lelki mesterével van dolgunk! Biztos vagyok benne, hogy tekintélye csak nőni fog ebben az új évszázadban. Különösen a világiak (valójában többen, mint a szerzetesek) értékelik nagyra tanítását. Írásainak minden egyes oldala folyamatosan a tapasztalattal való közvetlen kapcsolatról tanúskodik. Közvetlen kapcsolatban van a csönd benső magvával, áttetsző és isteni ihletettséggel. Úgyhogy, legalábbis szerintem, új távlatokat nyit meg.

Őn belgaként egy olyan országban él, amelynek legalább két kultúrája van, egy flamand és egy vallon. Gyermekkorától fogva elsajátította mind a francia, mind a flamand nyelvet. Fiatal szerzetesként élt Afrikában is. Később igen vegyes összetételű csoportokat tanított, akiknek tagjai a világ legkülönbözőbb részéből származtak. Milyen az idegen kultúrákkal kapcsolatos tapasztalata? Hogyan gazdagíthatják a mi európai, keresztény örökségünket? S mi, európaiak mit nyújthatunk nekik? Főként afrikai élményei érdekelnek.

Őnnek mint nyugat-európainak mi a kapcsolata Kelet-Európával? Természetesen az érdekel, hogy milyen élmények érték Lengyelországban, és különösen Magyarországon. Ön szerint mi-ben reménykedhet az

Valóban, gyermekkoromtól fogva különböző kultúrákban élek, minimum két nyelvvel és többféle gondolkodásmóddal. Később jártam Afrikában, Olaszországban, Izraelben, sőt Hollandiában is — ez utóbbi, összehasonlítva azzal, amit itt, Belgiumban a saját flamand vagy francia nyelvű kultúrámnak nevezhetnék, teljesen más világ.

Azaz sok országban voltam idegen és vendég. S rájöttem, hogy egy idegen kultúra vendégeként a leghelyesebb, ha én magam fogadom el a Másikat — anélkül, hogy számítanék egyáltalán bármifajta elfogadásra. Minél inkább vagyunk képesek az elfogadásra, annál inkább fognak minket is elfogadni.

Nálunk, a Gaudium et Spes Lelkipásztori Intézetben [a Szent András apátság egykori intézete] több mint huszonkét éven át éltem együtt főleg afrikaiakkal és latin-amerikaiakkal, s több alkalommal, azt hiszem mintegy tízszer magam is jártam Afrikában. Különböző helyeken. S valóban, sokat kaptam tőlük, s lassan kezdem nagyra értékelni kultúrájukat: nagyszerű beszélgetőpartnerek, kiváló lelki érettség és emberség jellemzi őket. Nagyon sokat tanulhatunk tőlük. Fölnyithatják szemünket arra is, hogy meglásuk saját kultúránk árnyoldalait, mi több, fölismerjük a kultúránkban meglévő erőszakot... Hogy milyen nehéz is számunkra valóban tisztelettel közeledni a Másik másságához...

Amikor Indiában jártam, valaki a következőket mondta nekem: „Amikor ti, nyugatiak eljöttök hozzánk — legyen szó akár mérnökről, akár orvosról vagy papról —, mindig félelem tölt el bennünket! Mert előbb vagy utóbb azt kell hallanunk, hogy műszaki tudásunk nevetséges, orvostudományunk semmit sem ér és vallásunk bálványimádó.” Nos, ez a mondás segített abban, hogy belássam, milyen erőszakosan közelíti meg saját kultúrámat a másikat. Természetesen vannak olyan nagyszerű emberek is, akik Nyugatról érkezve képesek a különböző kultúrák eltérései között hidat verni és képesek kombinálni mindkét kultúra — Kelet és Nyugat — kincseit, s valami olyasmit hoznak létre, ami nem rombol a Másik számára. Azonban tudatában kell lennünk annak, hogy milyen nagy mértékben vak és totalitárius a mi nyugati, sőt, a mi keresztény gondolkodásunk, amivel a valóságot próbáljuk megérteni.

Igen, valahányszor Keletre jöttem, nagy történelmi leckékben volt részem — egy olyan történelemről tanulhattam, amit mi már elfelejtettünk! Igaz ez mind Magyarországgal, mind Lengyelországgal kapcsolatban. Így aztán föltettem magamnak a kérdést: „Hogyan lehetséges, hogy én nyugat-európai vagyok egy olyan történelem nélkül, amely messzebbre nyúlik vissza, mint a II. Vatikáni zsinat az egyház szempontjából, vagy a második világháború a társadalom szempontjából, vagy esetleg mint a francia forradalom, amely a korábbi századokkal való gyökeres szakítást jelentett?” Kelet-Európában az emberek minden nehézség nélkül visszamennek egé-

az egyház itt, s milyen
veszélyek leselkednek
rá?

szen a tizenegyedik századig, és össze tudnak kapcsolni mindent,
ami ma történik, a korábbi századokkal.

Így például erősen érződik, hogy a magyar egyház története a
Trentói zsinatban gyökerezik, s ezt mi Nyugaton általában nem
vagyunk képesek értékelni vagy megérteni. Hosszú időbe fog
telni, amíg valóban találkozhatunk egymással, mivel olyan kü-
lönöző utakon fejlődünk. A II. Vatikáni zsinat még mindig na-
gyon sokat jelent a nyugati egyház számára — még akkor is így
van ez, ha különösen az imént említett mozgalmakban a zsinati
megújulással szembeni erőteljes kritikával találkozhatunk. Közben
azonban nem is sejtjük, hogy Kelet-Európa, sőt a kelet-európai
katolikus világ még bele sem szagolt a zsinat főzete „pudingba”...

Szóval, időbe fog telni, míg egy egyház leszünk. Ehhez talál-
kozások kellene, és a lelkipásztori tapasztalatok valódi, közvet-
len kicserélése. Talán a mozgalmak hidat jelenthetnek Kelet és
Nyugat között... Egy fontos pont, amit minden bizonnyal ki kell
aknázni, a nyugati ökumenikus tapasztalat, amely meglepetéssel
szolgálhat azoknak, akik Keletről jönnek. S e tekintetben szintén
tanulhatunk egymástól, és jobban megérthetjük, hogyan kell vi-
selkednünk a protestánsokkal és különösen az ortodoxokkal.

Beszéljen a barátság-
ról! Mit jelent az Ön
életében a barátság?

Igen, igazad van. Nemcsak az életemben fontos a barátság, hanem
a gondolkodásom számára is. Meggyőződésem, hogy a benedeki
regulát követő és az ágostoni regulában is gyökerező monasztikus
élet mintája a barátság klasszikus, ókori elmélete volt — a
püthagóreus, a platóni és epikureus barátság-fölfogások. Ez az Új-
szövetségben is megtalálható, különösen is Lukácsnál, de Jánosnál
is.⁵ Néhány monasztikus írásban rendszeres kifejtését találjuk, kü-
lönösen is Ágoston műveiben. Mielőtt még keresztény lett volna,
Ágoston már átélte a monasztikus értelemben vett barátságot.
Amint néhány tudós mondja, Ágoston szerzetes volt, mégpedig
egy barátságos szerzetes, olyan szerzetes, akinek mások barátság-
gában volt része — abban az előkelő értelemben, amit az arisztote-
lészi elmélet mondott a barátságról. Csak akkor lehetünk barátok,
ha közösen osztozunk a legmagasabb rendű erényben, s Ágoston
látomása szerint azért vagyunk barátok, mert közösen részünk
van abban a Szépségben, aki itt áll közöttünk — abban a Szépség-
ben, aki a Bölcsesség és aki maga Krisztus. Vagyis úgy kerülünk
közelebb egymáshoz, hogy mindannyian ugyanazt a Szépséget
szeretjük, aki a Bölcsesség és maga Krisztus.

... Még mindig erről álmodom, ha szabad így fogalmaznom,
illetve ápolom a monasztikus élet eme utópikus dimenzióját,
amely mindenekelőtt a monasztikus élet közösségi dimenziójá-
ban megvalósuló közös osztozást jelent, és a legmagasabb ren-
dű, a legmagasztosabb értékekre irányul: a Bölcsességre, a Szép-
ségre és magára Krisztusra.

⁵Vö. Benoît Standaert:
i. m. 98–99.

„Száz szónak is egy a vége” — tartja egy magyar szólás. Mindent összevetve úgy gondolom, ennek a beszélgetésnek csöndben kell végződnie. Pár szóval bevezetné e csöndet számunkra?

A csöndről...! Talán Ida Gerhardt egy költeményét fogom idézni. S rád hagyom, hogy visszaadd a legalkalmasabb magyar átírásban...

Szabadulás

Mélységes csöndbe merülve
akár egy hal,
akár egy hal,
lélegezve a vízben
vizet, mely lélegzet s kezdet is egyben.

Mélységes csöndben szabadon
akár egy hal,
akár egy hal,
uszonnyal és farokúszóval súlytalan úton
a víz hűsét súrolván.

Mélységes csöndben együgyű tartózkodással
akár a hal,
akár a hal,
mely lételemét ismeri csak
az Egyetlent, aki volt és aki van.

Csőndben lenni nem jelent mást, mint egyszerűen lenni. Lélegezni. Hálával. Békében, az Ó békéjében.

Balogh Márton:
Születő szilva